

de ont-
het volk
heeft een
nibel
„heilige“
laarom het
t de Paus
ervorming
ervormers
n Christus,
aren met
hun buik
g niet erg

e de reden
den te loo-
de verwar-
por andere
verworppe
leiding der
t bedorven
dermijnden
grondslagen
die hooren,
e u, die
t k w a d e
opstandige
reden her-
n werkelijk-
60 zelfs, dat
ttend door
den geest
er moderne
n, voorheen
trijdueren,
is te voor-
lijk tot een
hebben; n.
ervolgans
n eindelijk
rijheid, het
lichting der
d nog niet

e historie
wing van
wel niet
dt. Reeds
ormers de
n vorsten
n „banden
n anderen
der zeden
was niet
testanten,
is van de
ste wijze
toestand
de landen
e, en met
loor zijn
ang vond,
oen rijzen.
en terecht
van den
ericht was
jn dagen,
mannen,
eil gehad
e balling-
en brand-
orgesteld
s, bezield
die van
rger dan
een slag
i en mar-
en be-
ant tegen
gestorven
eer tegen
t veront-

n ze niet
cliek uit-
tvluchten
ze aan-
en uitval
tvluchten
rum, dat
an Phil. 3
erandere
k niets,
en gaat,
Apostel,
n dagen,
mers, en
ijn, John
edeloore
een lijn
laasbode,
et recht
over de
n in hun
een ver-
niet op,
uitspraak
aar over
mers en
sonlijke
de ver-
er onder
zuchtige
deel van
geleid,
ben toch
en hout,
enkelen,
gemeen-
pausen
fillaren
hijlende
geleid?
an ook
aan, en
t is, zal
ing het
weg te
te meer
s in de
gen den
t onge-
ook bij
g, toch
odeloos
rop de
was dit
ans uit
ocalitie

van Rome en Dordt", toont genoeg, hoe men hier niet voorsichtig genoeg kan wezen, zal het vuur van antipapisme niet weer ontbranden evenals door de ongelukkige encyclic van 1853.

En hier komt nog iets bij. Er is een tijd geweest, dat de roomsche en protestantsche geschiedschrijvers — er is van beide zijden even erg gekonigd — door het ophalen van allerlei chroniques scandaleuses van Pausen of Hervormers elkaar over en weer afbreuk trachten te doen. Allengs heeft echter historische waarheidszin over deze dogmatische vooroordeelen de overwinning behaald. En even goed als protestantsche geschiedschrijvers als van Ranke aan menige pausafabel voor goed een einde hebben gemaakt en op de betrekkelijke verdienste van het pausdom de aandacht hebben gevestigd, zoo hebben ook jongere roomsche geschiedschrijvers menige lasterlijke legende, die omtrent de Hervormers in omloop was, als leugen gebrandmerkt. Daarom te meer zouden we het betreuren, wanneer de Paus door zijn woord voedsel schonk aan een geschiedbeschouwing, die voor de rechtbank der historie reeds lang als onwaar en den man van wetenschap onwaardig is afge- wezen.

Teeftafel.

1. C. F. GRONEMEIJER, emeritus predikant, PASTORALE ONDERONJES, Tweede wijk vermeerderde druk. Haarlem. — H. D. Tjeenk Willem en Zoon — 1910.

„n Boek bepaaldelijk geschreven ten behoeve van hervormde, maar waar ook gereformeerde predikanten wel wat uit leeren kunnen.

Da. GRONEMEIJER gaf zijn PASTORALE ONDERONJES, het eerst in het licht in het jaar 1891, toen hij nog predikant bij de Hervormde Gemeente te Amsterdam was. Het boekje werd met sympathie ontvangen en was reeds binnen de twee jaren uitverkocht.

Thans, emeritus geworden, zendt de heer GRONEMEIJER den tweeden druk, met een zevental nieuwe onderonjes vermeerderd, in het licht. Zoals het nu voor mij ligt bevat het XLII korte opstellen, waarin de schrijver losse opmerkingen geeft, over een en ander dat in het pastorale leven voorkomt.

Het is, wijl heel niet novellistisch of belletristisch, ook heel iets anders dan b.v. VAN KORTVELD'S PASTORIE VAN MASTLAND, maar draagt nog veel minder het karakter van een verzameling tractaten uit de THEOLOGIA PRACtica, zoals wij vroeger zeiden en de heer GRONEMEIJER nog zegt, of uit: de LEREN DER AMTELIJKE VAKKEN zoals wij tegenwoordig zeggen.

De titel geeft het wezen er zoo recht goed van aan. Dit boekje tocht, dat noch literaire, noch wetenschappelijke pretentie maakt, draagt er bij uitstek vertrouwen karakter.

Hier is een predikant aan het woord van niet alleen vele diensjaren, maar ook van veel ervaring, en hij spreekt tot zijn medebroeders, vooral tot de jongeren onder hen, van de dingen die alzo voorkomen en kunnen voorkomen in het herderlijk leven. Hij doet dat hartelijk, vertrouwelijk, zoals wij spreken wanneer wij onder ons zijn en dus niet ieder woord eerst hebben te wiken en te wegen.

Da. GRONEMEIJER spreekt alsoo, als in een kring van predikanten, voor predikanten.

Zoo wil dit boek gelezen en beoordeeld.

En al spreekt hij nu ook in voor hervormde predikanten, ook gereformeerde mogen wel eens luisteren naar wat hij zegt, om met veel van wat hij zegt ook tot hun „opwekking en bemoeiding“ bij het herderlijk werk hun voordeel te doen. Al maakt dit boekje geen literaire of wetenschappelijke pretentie, toch is de vorm goed en de stijl wel verzorgd. Wat mij daarbij ook bijzonder welvuldig aanspreekt, dat GRONEMEIJER de dingen zoo dood-eenvoudig, zoo heel natuurlijk zegt. De inhoud is ook heel gewoon; zoo oergerne scherpe diffinities, kunstige divisies en logische deducties uit allerlei soort van principia; maar zonder dat alles toch meestal, met al zijn gewoondheid, wel interessant.

Ik doe hier en daar uit wat ik bij de lezing aanschafte, slechts enkele grepen.

Zoo uit het 32 opstel: HAASTIG OORDEELEN. Het begin daarvan laat ik voor helgenen het is. Al kan de schrijver het „zoo goed begrepen, dat vele der jongere collega's gedeeltelijk of geheel zijn meegestaan met de zoogenoemde gereformeerde beweging“, en al zij het ze daarom dan ook niet „kwalijk nemen“, toch moet hij het in ze „afkeuren“, want dat meegaan was een gevolg van hun „haastig oordeelen en veroordeelen“.

In alle beschouwenheid zou ik alleen willen vragen hoe Da. GRONEMEIJER zoo zeker is, dat zijn jongere collega's uit die dagen „zoo haastig oordeelden“. Ik weet, dat er zijn geweest, die wel overvrijd, maar toch waarlijk niet overvrijd hebben gehandeld.

Maar wat in datselbe hoofdstuk verder staat, is als uit mijn hart geschreven. „Tegenover was van onzen voorganger alzo hoorde is het best, zeer soepelisch te zijn, er vooral geen oordeel op te vormen en niet te spreken. Er zijn in iedere gemeente menschen, die er op uit zijn den predikant voor zich in te nemen, doch kwaad te spreken van vroegere predikanten.“

Zoo uit het 42 opstel: HET OORDEEL JONG TE ZIJN.

Hoe jong we ook zijn als we in onse eerste Gemeente komen, wij zullen ons nooit de gelijken in leeftijd rekenen met de broerszonen en jonge arbeiders. Als predikant staan we op één lijn met de huisvaders, met deze gaan wij om. De zonen en dochteren, hoewel in leeftijd soms onze meederen, zijn misschien op de katechismatische onse leerlingen. Maar tegenover mannen en vrouwen van ontwikkeling en ervaring, en bovendien tegenover Vaders in Christus en Moeders in Israël gevoelen wij ons „jong“.

Het 51 opstel: TE MOETEN PREKEN, komt voor jeugdige predikers zoo lezenswaardig voor, dat ik het, als het ging, hier in zijn geheel wel zou willen geven. De heeren moeten het zelf maar eens lezen.

Laat ik mij nog bepalen tot enkele aanteekeningen uit een ander opstel: KLEINE GEBREKEN, en wel bij het preken. „Het zijn als wratten op een anders schoon gelaat“. „Mij treft het omangenaam, wanneer ik in een gebed hoor: „laten wij“, inplaats van „laet ons“ of nog beter „doe ons“.

deze boomen wil niets groeien; zij verspreiden te veel schaduw en onderscheppen den regen, en als zij de droppels doorlaten, dan zijn het geen zachte regendroppels meer, maar dikke harde droppels, die het jonge gewas pijn doen. Men doet het best den jongen aanplant op eenigen afstand van hen te plaatsen“.

Maar genoeg.

Men doe ook onder ons zijn nut met deze Pastorale Onderonjes.

2. Da. G. DOKKES, DE MOEDER DER GELOOVIGEN „ONZER ALLER MOEDER“. Met een voorwoord van PROP. M. NOORDTJ, Oosterbaan en Le Cointre — Goes.

Dit boek van Da. DOKKES, predikant in de Gereformeerde Kerk van Nieuwduin, is een heel ander boek, dan de PASTORALE ONDERONJES van Da. GRONEMEIJER.

„Zijn exegesisch-dogmatische studien over de KERK, die de geleerde schrijver eerst als artikelen in een onzer kerkelijke bladen plaatste en die hij nu afzonderlijk heeft uitgegeven.

Natuurlijk „omgewerkt“ en „uitgebreid“, zoo als men dat dan doet.

PROP. NOORDTJ zegt er in zijn Voorwoord, in eigenaardige beelddruk, dit van: „Zeker, een zoogenoemde wetenschappelijke „keuken“ biedt dit werkje ons niet. Maar toch verschaft het ons een wel toebereid, kostelijk gerecht, dat, hoe onopgesmukt ook in den vorm — goed doordacht is en vooral van de H. Schrift als doorknijd“.

Na een inleiding handelt Da. DOKKES hier over: De Kerk en de Wedergeboorte; Zichtbare en onzichtbare Kerk; De ware Kerk; De eenheid der Kerk; Het Zaad der Wedergeboorte; De Zendingstaak; Kerkformatie; Evangelisatie; Bevestiging der hypocrisis.

Wie in dergelijke monographieën over dogmatische onderwerpen belangstelt, zal dit boek niet zonder verrijking van inzicht en ook niet zonder stichting lezen.

Officiële Berichten.

De Geref. Kerk te Buitum is de eerste gemeente in Friesland uit de Afscheiding. Den 21en Juni a.s. is het 75 jaar geleden, dat zij zich losmaakte van de organisatie van 1816. Op Zondag 19 Juni hoopt Prof. Bavinck voor de gemeente op te treden om over de Afscheiding te spreken.

Namens den Kerkeraad:

Da. J. H. JANSEN.
E. J. de VRIES.

Buitum, 7 Juni 1910.

De Heere heeft ons aanvankelijk zeer gezegend, doordien Hij de liefde van meerdere broeders en zusters er toe bewoog, gehoor te geven aan een oproep in De Herant van 22 Mei j.l. Door onzen penningmeester, den heer D. van Dijk, te Stratsum, werd voor den arbeid in deze kleine en zwakke gemeente ontvangen: A. Loumou, Sluisdijk 1; C. J. Verschuik, Corn. Anthoussier, A'dam 2; Dr. N. te Bl. 5; V. D. Meppel 2; Meijerk. Bichon van IJsselmonde, Korte Voorhout, s' Hage 5; E. Flesch, Willemstad 1; Mevr. van den Bas Havendijk, Gorinchem 10; X. te Boskoop 5; Dr. E. K. te K. 1; N. N., Rotterdam 5; G. Coll. Geref. Kerk, Amsterdam 2.

Zeer dankbaar zijn we voor dit verkregen resultaat. Dankbaar aan den Heere, dankbaar ook aan de milde gevers en geefsters. Dringend aanbevelend.

Namens den Kerkeraad van de Geref. Kerk te Eindhoven—Stratum:

A. WILDEBOER, scriba.

Eindhoven, 8 Juni 1910.

Kort verslag van de Vergadering der Classis Liden, 12 Mei 1910.

Da. Eerdmans opent namens de roepende Kerk van Boskoop de Vergadering met het lezen van Gods woord en gebed.

Da. Woudstra is Praeses.

De notulen worden gelezen en goedgekeurd. Aan drie Kerken wordt advies gegeven in zake tucht. Da. Koers brengt rapport uit van de Deputaten, benoemd voor de Evangelisatie en de bevordering van eenheid van Kerkelijk leven. Dit rapport geeft tot uitvoerige besprekingen aanleiding, en de Deputaten zullen hunnen arbeid voortzetten.

Da. Woudstra doet mededeeling namens de Zendingdeputaten, waaruit blijkt, dat de arbeid van Da. Netelenbos geregeld voortgaat, en vooral het Ziekenhuis door zeer velen bezocht werd. Een der helpers is tijdelijk naar Dijkla gezonden, om daar beter bekwaamd te worden tot den arbeid. De gedachte om te Woonsoob onder de Europeanen te gaan werken, blijkt voor uitvoering niet wel vatbaar te zijn. Naar meerdere helpers zal op Java worden uitgezonden. — De Zendingdag der Classis zal D. v. 3 Augustus gehouden worden te Sassembin. — Naar aanleiding van een bijzonder geval heeft een der kerken voorgesteld: „Nu een lidmaat ondanks gedurige vermaning den dienst des Woords in de Geref. kerk niet bijwoont, maar de vergadering bezoekt van een kerk die buiten het Geref. kerkverband staat; komt de kerkeraad, overwegende, dat „schrijpping“ niet kan gelden als tuchtmiddel, (acta Utrecht); overwegende, dat de excommunicatie niet kan toegepast worden op lidmaten, op wie overigens de kerkeraad den inhoud van het formulier van den Ban niet toepasselijk acht (Acta Utrecht art. 147), tot de Kerken van de Classis Leiden met de vraag, of het tijdstip niet gekomen is, dat de Geref. kerken het formulier van den Ban in dien zin wijzigden, dat het ook voor leden als de hier bedoelden kan gebruikt worden, of dat voor zoodanige gevallen een afzonderlijk formulier wordt opgesteld“.

Na uitvoerige bespreking wordt besloten een Commissie te benoemen, die omtrent deze zaak de volgende Vergadering met advies en voorstellen zal dienen. De drie predikanten van Leiden worden als deze Commissie aangewezen.

Als Deputaten voor Art. 11 en 13 D. K. worden herbenoemd Da. Impeta en Da. Meyering. In de plaats van br. Passchier, die niet meer in het ambt van ouderling staat, zal Noordwijk een anderen broeder benoemen. Da. Eerdmans wordt herbenoemd als Deputaat voor Art. 19.

Tot Afgevaardigden naar de Particuliere Synode, D. v. 15 Juni te Leiden te houden, worden gekozen: als prima de predikanten J. J. Impeta, H. Meyering en J. Thijss, en de ouderlingen D. de Buijs, J. Moraal en K. Zandbergen; en als Secunda de predikanten E. H. Broekstra, J. Druwa en N. Koers, en de ouderlingen N. Aars, N. Francken en A. Vermeulen.

Aan Leiden wordt opgedragen, zoo noodig

eene buitengewone Vergadering der Classis samen te roepen in de tweede helft van Juni. Hazerswoude is roepende kerk voor de volgende vergadering.

De Praeses sluit met dankzegging, nadat gezongen is Ps. 84 vs. 3.

Namens de Classis,
H. J. KOUWENHOVEN DZ.

Buitenland.

Hongarije. Miskening van Calvijn.

Enige maanden geleden meldten wij, hoe in Hongarije, naar aanleiding van het Calvijnfest, vele geschriften in het licht waren gegeven om de betekenis van den grooten reformator en van zijne werken aan de Hongaarsche Gereformeerden voor ogen te stellen. Er verscheen echter ook een geschrift, dat men als een giftig onkruid beschouwen moet: welk door zijn heilloos stank veel nadeel aan de Gereformeerde kerk van Hongarije deed en dat eerst in den laatste tijd door een radicaal maatregel uit den tuin dezer Kerk kon verwijderd worden. Wij bedoelen de Karakteristiek van Calvijn door professor Eugen Zovanyi.

Zovanyi werd uit Roomsche ouders geboren. Als 18-jarig jongeling, kon hij het niet zijn weerbarstige natuur, die geen gezag kon verdragen, in het Priesterseminarium niet uithouden. Hij ging tot de Gereformeerde Kerk over en volbracht zijne Theologische studien (van 1883—1887) aan de Ev. Geref. Theologische faculteit te Sárospatak. Onder zijn medestudenten onderscheidde hij zich door zijn voortschrijdende geest, zijn voorliefde voor historische onderzoekingen en door zijn slagvaardigheid, scherpe tong en welverstande pen. Als student, en later als academisch docent en vice bibliothecaris, gaf hij een bundel historische opstellen in het licht, maar tegelijk openbaarde hij gemis aan pietet tegenover mannen die hun ambt in de kerk en aan de Hoogeschool met eere bekleedden, wanneer zij hem in den weg kwamen of zijn onteelbaarheid bestreden.

In 1892 werd hij, na zijn eerst te Sárospatak als privaat-docent gevestigd te hebben, als predikant te Kolozsvár benoemd. Na een jaar had hij het daar zoo gemaakt, dat er een kerkelijk proces tegen hem begonnen werd, zoodat hij het geraden achtte, een andere plaats te zoeken. Dit gelukte hem; hij werd te Tiszasolovka, een aansienlijke gemeente, beroepen. Maar ook daar kon hij slechts eenige jaren rustig leven; hij kreeg het weldra met de gemeenteleden te kwaad. Een kerkelijk proces werd tegen hem begonnen, waarin hij tweemaal vrijgesproken en ten derde male tot een geldboete veroordeeld werd. Van zijn kant klaagde hij honderden van de leden zijner kerk wegens belediging aan, doch allen werden vrijgesproken. Toen zijn positie onhoudbaar geworden was, dong hij naar het professoraat in de Kerkgeschiedenis te Sárospatak en werd als zoodanig, al was het niet zonder vrees, om den naam die hij als kerkhistoricus verworven had, benoemd (1901). Kort na zijn optreden als hoogleraar begon hij een veldtocht tegen hen, die hem wantrouwden of niet genegen waren zijn ongegronden eisch om meer tractement in te willigen. De algemeene vergadering van het kerkdistrict aan gene zijde van de Theist en het bestuur van de Hoogeschool te Sárospatak keurden het doen van Zovanyi openlijk af en verklaarden vertrouwen te stellen in de mannen die door dezen aangevallen waren. Het hielp niets. Daarop richtte hij zijn aanval tegen de Bestuurscommissie der Hoogeschool. De uitkomst was, dat zijn aanklachten deels ongegrond, deels overdreven verklaard werden, waarom hij tot een vermaning veroordeeld werd. Nauwelijks was dit proces afgeleefd, of hij beledigde dan algemeen geacht negentienjarige bisschop Bartholom Kún. Wederom werd een proces tegen hem begonnen, ditmaal gepaard met schorsing, en opnieuw werd hij tot een berisping veroordeeld.

Na zijn optreden als hoogleraar werd Zovanyi door het kerkdistrict opgedragen de „Christelijke Kerkgeschiedenis“, door zijn voorganger Wargha geschreven, te hersien en te voleindigen. In het begin van 1908 verscheen het derde deel van dit boek, waarin de schrijver zich aldus over Calvijn uitlaat:

„Calvijn kan in den gebruikelijken zin des woords niet als een reformator beschouwd worden. Waar heeft hij zijn reformatorische werkzaamheid uitgeoefend? Nergens. Toen hij naar Genève trok, vond hij daar alles al gereed, en zijn arbeid aldaar was niets anders dan organiseren en het scheppen van orde in de dingen die reeds aanwezig waren. Hij die niet anders deed dan de denkbeelden van anderen overnemen en daaruit datgene kiezen, wat hem het meeste leek. Bij een reformator behoort een arbeid van iets hooger betekenis, dan die van Calvijn was. De reformator schept een nieuwe wereld, die beter en voortvrijdijker is, dan de oude was. Hij stelt zich tegen de officiële, maar bedorven opvatting van een gehele wereld, en schoont hij aan het gistinge en verborgene verlangen van zijn eeuw uiting geeft, zoo bestormt hij toch door zijn optreden de bestaande orde en den heerschenenden geest. Al wilde en ondernam Calvijn te Genève iets dergelijks, het was echter slechts in een klein kring in een stad of een kanton; zijn streven was ook niet tot bevordering van den vooruitgang, maar van den achteruitgang, want allereerst was het tegen het Zwijgzaamheid gericht. ... Luther was de wereld-reformator, niet Calvijn. Zonder den arbeid van Luther, had Calvijn waarschijnlijk nooit aan de verbetering der kerk gedacht, vooral omdat het hem aan den zelfopoffrenden heldenmoed ontbrak, dien een reformator hebben moet. Hij vloot tweemaal uit Parijs. Hoe ideaal-hoog staat daarentegen Luther, die ook daar naar Worms gegaan zoo zijn, al waren daarin sooveel duivelse als pannen op de daken. Luther was, volgens de nu reeds algemeene opvatting, de ongetuigende groote held van de geschiedenis der reformatie. ... Op den weg der ontwikkeling vormde de schepping van Calvijn een station, hetwelk zijn oppervlakkige geest als een eindstation wilde beschouwen hebben. ... Calvijn was geen scheppende geest, men kon hem een collecticus noemen. De karakteristieke elementen van zijn systeem zijn alle aan anderen ontleend. ... Dit alles doet natuurlijk zijn grootheid minder worden, maar een nog nadeeliger invloed op zijn naam oefent het oordeel van een onbevangen geschiedschrijving over de beruchte uitkomst van zijn kerkelijke tucht. Het is toch een op grond van authentieke berichten, ook door Protestantische schrijvers erkend feit, dat de zedelijke streghed van Calvijn, die tot de wilde overdraagzaamheid ontwaarde, zich in een geheel reeks van monsterlijke wredeheden openbaarde.“

Zoo schreef een hoogleraar van een Theo-

aut

in Nederland.

de wet van 29 Juni 1881 (Staatsblad N. 124.)

1694.

Abonnementen: franco aan huis, per drie maanden f 1.20, voor België per jaar f 2.50 bij vooruitbetaling. Afzonderlijke nummers f —.10. Abonnements worden aangegomen door het Bureau te Amsterdam, Boekhandlaren, Postdirecteuren enz. Advertenties: van 1 tot 6 regels f 1.20, voor elken regel meer f —.20. Aanvragen en vermelding van lieftelijken f —.12 per regel.

een volstrekte zekerheid biedende macht gesproken worden. En op wat daaronder, daarachter of daarboven lag paste men dan welbewust niet alleen het igno-
mus, maar ook het ignoramus toe. Wat

schappelijke ernst en nauwkeurigheid onder-
zoeken kon, maar wisse en waarachtige
zekerheid gaven deze studien nooit. En
juist dit wisse en waarachtige kon en wilde
men niet prijsgeven. Immers, gaf men dit

logische inrichting, die door de Hongaarsche
Gereformeerde Kerk, en wel door de Calvinis-
tische voorvaders, enkel tot sterking en be-
vestiging van de Helvetische of julaar van de
Calvinistische belijdenis in Hongarije, in het
leven werd geroepen, en die door de rijke mid-
deelen, welke de vaders daarvoor schonken, en
door de gaven der Gereformeerde Kerken on-
derhouden wordt.

Hoe is het te verklaren dat Zovanyi zich
aldus smadelijk over den geestelijken vader der
Geref. Kerken uitliet? Is er iets van zijn vroe-
gere opleiding bij hem blijven hangen? Zou
hij, doordat hij eigenlijk een geestverwant van
Serris is, zich zoo hebben uitgesproken? Zou
hij verblind geworden zijn door de vele pro-
cessen die tegen hem gevoerd werden? Wij
weten het niet. Zeker is het, dat de Gerefor-
meerden in Hongarije het niet hebben willen
ongestraft laten, dat een hoogleraar zich aldus
over Calvijn uitprak. Ze hebben zich de
miskening van hun geestelijken vader Calvijn
door Zovanyi niet laten welgevalen. Het
Generale Convent der Kerk was juist toen
in April 1908 het derde deel van Wargha's
Kerkgeschiedenis (met het ahangsel omtrent
Calvijn) verscheen, te Boodapest vergaderd. De
karakteristiek, die daarin door Zovanyi gegeven
wordt, werd door een der leden voorgelezen.
Het gehele Convent was verontwaardigd f de
uiting van Zovanyi werd een oetering van de
Gereformeerde Kerk en van den grooten refor-
mator genoemd. Ieder was van oordeel, dat men
zoo niet het 400-jarig gedenkfest van den
geboortedag van Calvijn kon tegemoet gaan.
Het Convent besloot daarom opheffing van de
zaak te vragen aan de commissie voor de
parochiale bibliotheek. Deze commissie rief,
nadat zij het advies van de algemeene vergade-
ring van het kerkdistrict aan deze zijde van de
Theist ingewonnen had, aan, het reeds ver-
schenen maar nog niet verzonnen derde deel
der kerkgeschiedenis zonder het ahangsel van
Zovanyi in het licht te zenden en dit ahangsel
te vernietigen. Dit voorstel werd door het
algemeen Convent aangenomen.

De redacteur van de Sárospatak Reformator
Suppl. (Geref. bladen van Sárospatak) zond het
karakteristiek dat Zovanyi van Calvijn ontwierp,
aan onderscheidene kerkhistorici en Theologen
van naam, om hun gevoelen daaromtrent in te
winnen. De Berlijnsche hoogleraar Harnack
antwoordde, dat hij uit gebrek aan tijd aan het
verzoek van den redacteur niet kon voldoen,
maar toch schreef hij het volgende: „Maar dit
eene wil ik wel zeggen, dat Calvijn de Mozes
van West-Europa geworden is en dat zijn
zedewetgeving (Sittengesetzgebung) wellicht
het gewichtigste moment in de grondvesting der
moderne protestantsche cultuurontwikkeling is.
Zeker is Calvijn geen reformator als Luther,
maar ook Luther is geen reformator als Calvijn
gewest. Maar het zijn twee geheel verschillende
typen van reformatoren. Persoonlijk is Calvijn
ook mij weinig sympathiek. Maar reformatoren
zijn ons niet geronden om ons sympathiek te
zijn, maar om de menscheit tot een hoogen
trap op te heffen. Dit heeft Calvijn ook gedaan.“

De hoogleraar Paul Tschackert te Göttingen
schreef: Het inliggende blad, hetwelk een referaat
van Eog. Zovanyi bevat, is een treurig voorbeeld
van verbaringwekkende onkunde omtrent het
levenswerk van Calvijn. Calvijn is ongetwijfeld
naar tijdsorde een man van de tweede generatie
der reformatoren; hij heeft ook veel van Luther
overgenomen, maar als dogmatist en als kerk-
organisator is hij een man van den eersten rang.
Zijn geest beheerscht de Romaansche wereld
in een deel der Germaansche; zijn hoogeschool
is de kweekschool voor de Theologische jeugd
van alle Romaansche Gereformeerde kerken; zijn
Theocratische staat (ofschoon kennelijk verkeerd
gebouwd) is een eeuw lang het bolwerk voor
Evangelische zeden geweest. Toen hij atierf,
oordeelde de Raad van Genève hem als „een
karakter van groote majesteit“. Dat is het
resultaat der jongste onderzoekingen.

Het oordeel van Prof. Simons te Berlijn
luit ongeveer evenzoo, en noch Harnack, noch
Tschackert, noch Simons staan op het stand-
punt der Ger. Kerk; veel eer zou men ze tot
de moderne Theologen moeten rekenen.

Ook haalt de Hongaarsche redacteur het
oordeel aan van Prof. Dr. Hugo Vischer te
Utrecht, die schreef: „alles wat ik van deze zaak
gehoord heb, neigt mij ertoe aan te nemen, dat
de heer Zovanyi of een onwetende moet zijn,
of wel een man met Jernitische sympathien“.

Het is ten slotte gebleken dat Zovanyi de
werken van Calvijn, gelijk zij in het corpus
reformatorum gevonden worden, niet gezien en
gelezen heeft. Zijn smadelijk oordeel over Cal-
vijn ontleende hij aan de tweede of derde hand,
voornamelijk aan de kerkgeschiedenis van
Möller-Kawert.

Het is natuurlijk goed, dat de Hongaarsche
Gereformeerde kerk het geschrift van Zo-vanyi
niet uit haar naam wilde gepropageerd zien.
Maar betaamt het, dat hij, die toonde zoo on-
kundig en zoo hatelijk te zijn, in zijn positie
van professor in de kerkgeschiedenis blijft
gehandhaafd?

WIMCKEL.

Voortvinderen.

UIT KWAAD TOT GOED.

XIII.

TIEN GEBODEN.

Het duurde verscheidene weken eer Velders
weer in staat was iets te doen, en nog vee-
langer voor hij opnieuw in de smederij aan den
arbeid kon gaan. Al dien tijd bleef hij ten
huise van den baas, werd er trouw verzorgd en
vriendelijk behandeld, zelfs nog wel beter dan
in zijn kosthuis, schoon hij daar betaalde en
bij Van Kampen niet.

Toen Velders den Heere danken kon, dat hij
weer hersteld was — en dat danken vergat hij
nu niet, gelijk zoo vaak vroeger — was hij ook
niet meer geheel dezelfde als vroeger. Hij had
tot nog toe ja wel steeds eerbied en ontzag
gehad voor vrome menschen, maar 't was gelijk
een straatjongen voor een politiedienaar, welken
hij liefst ver van zich af ziet. Den dienst des
Heeren had Jan steeds beschouwd als iets ver-
velends, goed voor stijve en sombere menschen,
niet voor wie blij door het leven willen gaan,
en vooral niet voor jongelui.

Over deze dingen nu had Velders tijdens hij
ziek lag, en kon nadenken, geheel andere ge-
dachten gekregen dan vroeger. Zelfs begreep
hij nu, hoe in dien baas, schijnbaar zoo streng
en kort, toch een liefdevol hart woonde. Jegens
hem, als jegens de twee andere huisgenooten
gevoelde Jan groote dankbaarheid. En hij be-
sloot dit te toonen zoodra het mogelijk zou
wezen. Al aanstonds bood hij aan een poos
voor niet te werken, om zoo de gemakte kosen
voor hem te vergoeden. Doch de smid wou
daarvan niet hooren en zei kortaf: „Met Gods
hulp komen we dat ook wel te boven.“

Weer gingen een paar jaren voorbij, maar
ze brachten voor Van Kampen weinig verbetering,
of beter gezegd, hij ging al achteruit, de
„Keeren“ — en dat waren vele aansienlijken —
konden het hem niet vergeven, dat hij een
„Oaneklant“ was. Dus wilde althans geen van
hen zijn klant wezen.

Dat merkte onze smid maar al te goed in
zijn zaak en in zijn beurs. Toen een zijner
knechten stierf en een ander de stad verliet,
had hij geen nieuwe in hun plaats genomen.
't Was ook niet meer noodig. In zijn boek
viel al minder bij te schrijven. Wel had hij nog
tal van klanten behouden, maar meest kleine
burgers, en van die alleen kon de smederij
onmogelijk bestaan.

Op zekeren morgen ging Van Kampen na
het onthijt even de deur uit, om een bezoek te
brengen bij den scheerder of den scheermester
gelijk men destijds nog veelal zei, toen zulk
een man ook tevens nog vaak zoo ongeveer
als geneesheer dienst deed.

Hij trof echter den scheerder niet thuis. „De
meester zou wel dadelijk komen.“ In afwachting
daarvan zette hij zich neer. Wel hing er een
vers aan de muur getiteld: „Aan den wachenden
scheerkant“, maar onze vriend kende dat al
haast uit het hoofd. Doch rondsinnige ontdekke
hij, dat er blijkbaar pas een tweede „schilderij“
den winkel was komen sieren. Uit tijdsverlij
trad hij nader en verbeeld u zijn verbaasung toen
hij daar las:

„DE TIEN GEBODEN DER HEEREN STATEN.“

„Wij zijn de Heeren uwen Staten die u nit
de Slavernij der Heersucht voor eenige tijd
uygeleyd hebben.“

„T EERSTE GEBOD.

„Gij en zult geen anderen dan Oranje-Staten
voor uw aangezichte hebben.“

„T 2E GEBOD.

„Gij en zult geen gemenen beelid nog
enig gelijkenisse maken; nog van Vader
Hoofd, die in Vrankryk is, nog van Capelle,
die in de aarde is, nog van eenig Patriot, die
in het water gesmetten en onder de aarde is;
Gij en zult om die niet zagen noch weenen,
want wij de Heeren Staten zijn Heersachtige
Staten, die de vermaning van Oranje niet
hebben kunnen vergeven, alsoj wij onse magt
van hem alleen ontfangen. Daarom zullen wy
u, of uwe kinderen laten bezoeken door het
Jan Hagel, alsoj wij zeert wel weeten bij een
vrij Volk daar geen Regt toe te hebben, maar
wij doen mildadigheid aan dnydende, die Oranje
schreeuwen, schatten opbrengen om ons rijk te
maken, en onse geboden onderhouden.“

„T 3E GEBOD.

„Gij en zult den Naam der Heeren Staten
niet zonder Oranje doemen, want wij Heeren
zullen niet onschuldig houden, die onsen naam
ydelyk gebruiken.“

„T 4E GEBOD.

„Gedenken den 2den Maart, dat gij uw ligt
niet vergeefs laat branden. Allen dagen moet
gij nu oranje dragen, of gij wordt getript en
gelagen, maar den 8ten Maart is de geboorte-
dag van den Prins, den Heer uwer Staten, dan
zult gij niet nalaten gubbel oranje te dragen,
Gy, nog Uw Zoon, nog Uw dochter, nog Uw
dienstknecht, nog Uw dienstmeid, nog Uw mist-
kar, nog Uw vreemdeling, die met jenever-oly